

dokumentti

Heiskanen Silvosta

Valtiotieteelliselle tiedekunnalle

Toimin valtiotieteellisen tiedekunnan määrämänä vastaväittäjänä VTL Ismo Silvon väitöstilaisuudessa 08.06.1988. Esitän väitöskirjatyöstä käsityksenäni seuraavan.

VTL Ismo Silvon väitöskirjatyö *Valta, kenttä ja kertomus. Televisiopolitiikan tulkinnat* voidaan pinnallisesti määrittää politiikan ja hallinnon tutkimukseksi, joka kohdistuu maamme julkisen televisiopolitiikan alueelle. Yhtä hyvin voidaan kuitenkin sanoa että se on viestinnän tutkimusta, joka kohdistuu politiikan ja hallinnon alueelle, julkisen laitoksen poliittisen ja hallinnollisen ohjauksen perustana olevaan "tietoon", sille rakentuviin tulkintoihin ja tulkinnoissa muodostuviin syvärakenteisiin merkityksiin. Ja kun yhdistämme nämä kaksi väitettä, saamme luonnehdinnan, jonka mukaan Silvon väitöskirjatyö on "viestinnällistä otetta" käytävä politiikan ja hallinnon ohjausprosessien tutkimusta jonka kohteena on suomalaisen televisiotoimintaan kohdistetun viestintä- ja ohjelmapoliittikan tietoperusta ja sen taustalla olevat merkitykset.

Väitöskirjatyön tavoitteena on identifioida ja tulkita niitä merkitysten muodostumisen prosesseja ja niiden lopputuloksia, merkitysrakenteita, joita maamme televisiotoimintaan kohdistetun säätelyn tai sen vastustamisen "perusteluissa" (Silvon mukaan "tulkinnoissa") on televisiotoiminnan kolmelta vuosikymmeneltä löydettyissä.

Tutkimuksen erittelemät merkityksen muodostumisprosessit ja merkitysrakenteet identifioidaan television asemaa ja toimintaa määrittävistä (enemmän tai vähemmän) julkisista dokumenteista, jotka luokitellaan: a) säätelyn ja siitä käydyn keskustelun tason mukaan, b) kehityksellisten ajanjaksojen mukaan ja c) dokumenttien esittämien perustelujen/tulkintojen sisältämän tekstin/tietämyksen "kenttäaseman" mukaan.

Tason mukaan dokumentit luokitellaan viestintä-, ohjelma- ja toimituspoliittisiksi. Tutkimus kohdistuu vain viestintä- ja ohjelmapoliittisiin teksteihin, toimituspoliittikan analyysi jätetään jatkotutkimuksen tehtäväksi.

Ajanjaksoluokituksia on kaksi. Viestintäpoliittisiksi kausiksi nimitetään monopolisoiva kausi, politisoiva kausi ja ratkaisuja hakeva kausi, ohjelmapoliittisiksi kausiksi taas näköradiokausi, normatiivinen kausi ja kilpailun kausi.

Aseman perusteella dokumentit luokitellaan neuvoa-antavan, puolustavan tai säätelevän tietämysjärjestelmän piiriin kuuluviksi. Todettakoon, että Silvo ei suinkaan pyri erittelemään näiden tietämysjärjestelmien perustana olevaa "objektiivista tietoa". Tarkastelun kohteena on keskustelun kenttään kuuluvien tulkinta-asemien "tietämys", niihin periytyvä ja niissä eteenpäin siirtyvä "ideologia", jossa faktuaalinen tieto yhdistyy käytännön kokemuksiin, arvoihin ja suosituksiin. Silvo selvittää tulkinta-asemia ja tietämyksen käsitettä rinnastamalla sen Booth&Chatmanin ja klassisen kerronnallisen mallin "sisäistekijän" (ja myös "sisäislukijan") implikoiimaan "tietoon" (s. 32-35).

Edellä esitetty diskurssikentän rakenteistaminen ja dokumenttien luokitus tehdään paljolti eräänlaisen empiiristä kohdekenttää koskevan "esitiedon" perusteella. Tutkimuksellisesti "puhtaampi", tutkijan omien ennako-otaksimia liikaavaa vaikutusta vähentävämpi ote olisi ollut se, että diskurssikentän rakenteistaminen ja dokumenttiluokitus olisi syntynyt varsinaisen tekstianalyysin tuloksena. Toisaalta Silvon eräänlaisena "yleisteorianana" käyttämä tiedonpoliittinen ote kyllä osin oikeuttaa tekemään aikaisempaan tietoon perustuvia hypoteettisia etukäteisluokituksia. Tulkinta-asemia ja tietämyksen käsitettä valaisevaa analogiaa Booth&Chapmanin kerronnalliseen malliin olisi voinut selvittää ja tarkentaa.

Tiedonpoliittisen yleiskehikkonsa puitteissa Silvo identifioi ja tulkitsee television viestintä- ja ohjelmapoliittisia tekstejä (tulkintadiskursseja) käyttäen apunaan Pariisin semioottisen koulukunnan tekstianalyttista otetta. Otteen käyttö tutkimuksessa on instrumentaalinen, puhtaan menetelmällinen. Aktanttimalleja ja toiminnallisen modaliteetin kategorioita käytetään hyväksi temaattisessa ja ideologisessa erittelyssä, semioottista neliötä taas aksiologisessa, diskurssin toimintoja ja kohteita luonnehtivien termien ("perusseemien") ja niiden ilmaisemien "syvärakenteiden" lukemisessa.

Silvo siis tyytyy näiden "lukumallien" melko instrumentaaliseen ulkokohtaiseen käyttöön. Hän ei esimerkiksi problematisoi semioottisen neliön "markkeeraamattomia" komponentteja, niiden "neutralisoivaa funktiota", tämän funktion esiintymistä aktanttimalleissa tai sen "räjäyttämistä", joka sallii redundanssin ja "kertomuksen" synnyn diskurssiivisella tasolla. Tämän tyyppinen analyysi – samoin kuin mahdollinen isotooppisten tekstikokonaisuuksien analyysi – olisi vienyt tutkimusta

teoreettisempaan suuntaan ja kytkenyt sen tiedonpoliittiset ja semioottiset analyysit loogisemmin toisiinsa.

(Todettakoon tässä yhteydessä, ettei väitöskirja raportoi kaikkia tekstin empiirisen tulkinnan eri vaiheita, esimerkiksi jokaisesta puolestatoistasadasta dokumentista erikseen tehtyä viittä "lukuprotokollaa". Valmistautuessani vastaväitökseen tutustuin sekä alkuperäisteksteihin että protokolleihin. Tällöin vakuutuin tekstiotosten riittävydestä ja itse tutkimusprosessin, koodauksen ja "alkutulkintojen" pätevydestä. Samalla vakuutuin myös siitä että toimituspoliittisten tekstien mukaan ottaminen tähän samaan tutkimukseen olisi laajentanut sitä liikaa.)

Tiedonpoliittisella tasolla Silvo päätyi tulkitsemaan semioottisen analyysin tuottamia tuloksia sangen yksinkertaisen skeeman avulla. Semioottiset analyysit osoittavat mitä tulkintoja esitetään, mitkä ovat "hallittavia" ja "sallittuja" merkitysrakenteita, mitkä taas alistettuja tai kokonaan tukahdutettuja. Pohkiessaan tulkintojen diskursiivista rakenteistumista yleensä ja erityisesti määrittämillään kentillä ja ajanjaksoilla, Silvo käyttää apunaan Michel Foucault'n kehittämän tiedonpolitiikan yleisiä "vallan strategian" luokkia: eristämistä, arvottamista ja valtuuttamista.

Silvon lopputulokset "hyväksytyistä" ja "syrjäytetyistä" merkityksistä (niitä kantavista "perusseemeistä" ja näistä muodostuvista merkitysrakenteista) ovat yksiselitteisiä niin viestintäpolitiikan (vrt. s. 156) kuin ohjelmapolitiikankin osalta (vrt. s. 251). Voidaan tietysti kysyä, missä määrin tämä yksiselitteisyys on todella tekstianalyysin ja sen todellisen tiedonpoliittisen tulkinnan tuotetta tai missä määrin se perustuu meidän – ja erityisesti Silvon – omaan "esitietoon" television viestintä- ja ohjelmapolitiikassa käydyistä poliittisista ja hallinnollisista kamppailuista.

Toisaalta Silvon teoreettiset pohdiskelut antavat hänelle selvän – väliin jopa ironisen – etäisyyden käytännön viestintä- ja ohjelmapolitiisiin kamppailuihin ja semioottinen analyysi taas osoittaa selvästi näiden kamppailujen tulkinnallis-tiedollisen perustan "yksinkertaisen" perusrakenteen – ja myös tiedollis-tulkinnalliset rajoittuneisuudet.

Silvo esittää väitöskirjatyönsä lopussa selkeitä johtopäätöksiä maamme televisioimintaan kohdistuneen viestintä- ja ohjelmapolitiittisen ohjauksen vuorovaikutussuhteista ja molempien tulkinnallis-tiedollisista rajoittuneisuuksista. Johtopäätöksiin hän rakentaa sisään erittäin taitavasti voimakastakin kritiikkiä siitä, miten te-

levisiotoiminnan ohjauksessa on tulkinnallis-tiedollisista heikkouksista johtuen menneisyydessä menetetty mahdollisuuksia ja miten tänä päivänä ollaan toiminnallisen kykenemättömyyden kynnyksellä. Hän luo myös "semioottisen katsauksen" tämän vuosikymmenen lopun mahdolliseen "tulevaisuuden tarinaan" – tarinaan, jossa kulttuurinen luovuus, sisältöjen moninaisuus ja markkinaperusteinen toiminta tulevat ilmeisestikin näyttämään keskeistä osaa. Hän tekee myös jatkotutkimusehdotuksia, joissa viitotetaan tietä ohjelmapolitiikan ja sen "pragmaattisten" ja "esteettisten" kenttien tutkimukselle (s. 271-272). Näissä ehdotuksissa on selkeä runko laajempaakin tutkimusohjelmaa varten.

Nostamalla esiin syrjään työnnettyjä ja tukahdutettuja (neutralisoituja) tulkintoja ja merkityksiä Silvo luo vaihtoehtoisen suuntaviivoja niin menneelle, nykyiselle kuin tulevallekin viestintä- ja ohjelmapolitiikalle – tai ainakin viestintä- ja ohjelmapolitiittiselle keskustelulle ("tulkinnoille", "merkityksille"). Voidaan tietysti kysyä, missä määrin nämä suuntaviivat nousevat "väistämättä" esiin aineistosta ja sen tulkinnoista, tai missä määrin ne ovat tutkijan tietoisien ja/tai tiedostamattoman tahdon tuotetta. Samoin voidaan tietysti kysyä, voiko keskustelun muuttaminen ("vapauttaminen", "parantaminen") todella muuttaa myös televisioiminnan "todellista" säätelyä ja luonnetta.

Kuitenkin Silvo itsekin selvästi toteaa ne rajat, joiden puitteissa hänen tutkimuksestaan voidaan tehdä käytännön johtopäätöksiä. Hän toteaa, että tutkimus voi lähinnä "lisätä säätelytoiminnan itseymmärrystä" ja "paljastaa tulkintoihin ja ajatustapoihin kytkettyä automatiikkaa" (s. 270).

Kokonaisuudessaan VTL Silvon väitöskirjatyo on vakuuttava opinnäyte. Se on "bricolage"-työ, jossa yhdistyy monitasoinen teoria, raskas ja monimuotoinen empiirinen tekstianalyysi ja tutkimuskenttään kohdistuvat käytännön intressit. Viimeksi mainitun pidetään itse tutkimuksesta erillään, mutta johtopäätöksissä niitä ei pyritä mitenkään salailemaan.

Tällaisessa työssä "hitsuissaumat" jäävät usein näkyviin ja lukija jää myös kaipaamaan suurempaa teoreettista syvyyttä. Mutta tieteellisessä tutkimuksessakin – ja erityisesti väitöskirjatöissä – paras on usein hyvän viihollinen. Suosittelem työn hyväksymistä arvosanalla *magna cum laude*.

Ilkka Heiskanen